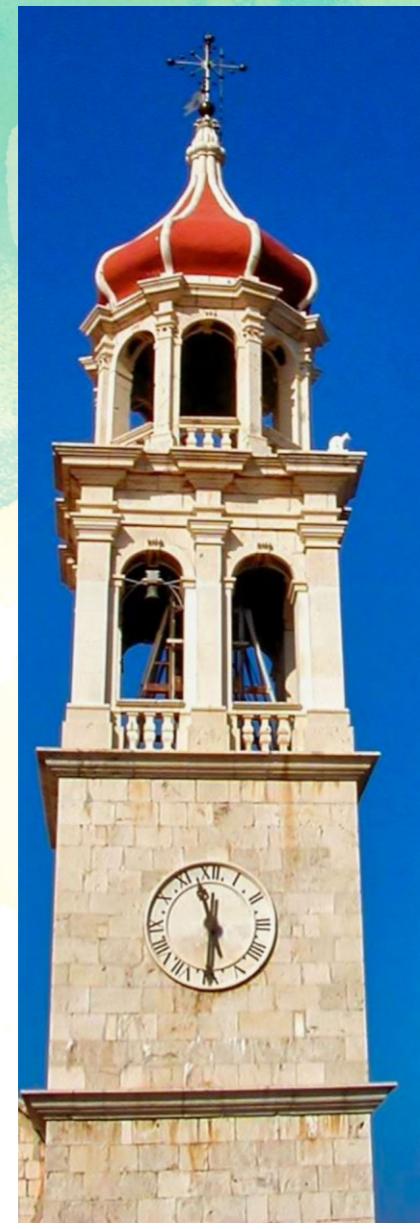

Stivanska "Mačka u kampanelu" prošla je dalek put od nekadašnjeg animoziteta do današnjeg prihvaćanja kao jednog od važnijih i jedinstvenih simbola ovog malog mesta, rame uz rame sa Kavanjinovim ljetnikovcem i porukom OSTIVM NON HOSTIVM, ostacima ranokršćanske bazilike pokraj crkvice sv. Ivana, katakombama na groblju i procesijom sv. Roka i vizurom sa dva kampanela. Ne manje važna ni od antičkog brodoloma sa teretom sarkofaga, ni globalno važnog geološkog nalaza na Likvi a niti od najstarije zavjetne makete na Jadranu iz crkve sv. Roka. Stoji uz bok (ili uz nogu) stivanskim povjesnim ličnostima poput pisca i plemića Jerolima Kavanjina, filozofa Ivana Illichia, povjesničara Andre Jutronića, liječnika i pjesnika Antonija Rendića Ivanovića i mnogih drugih. Pisali su o njoj mnogi poznati i manje poznati brački pjesnici i književnici, postala je i predmetom diplomskih radova, u izradi je slikovnica koja će ugledati svjetlo dana 2020. godine usporedo sa postavljanjem prve brončane skulpture na stivanskoj rivi "Djevojčice s mačkom", akademskog kipara Ante Strinića. Kako je do toga uopće došlo?

Ova, možemo je nazvati "novovjeka legenda" iz 30-tih godina prošlog stoljeća, kao i sve prave legende ima više različitih tumačenja, ali neke su važne činjenice zajedničke svima: Stivan je postao poznat kao mjesto koje ima mačku u kampanelu, uzrečica "Stivanjani, eno van maška u kampanel!" u raznim oblicima koristila se kao rugalica i Stivanjani su se na nju jako vrijedali. Zabilježen je i povjesni događaj kamenovanja vapora (putničkog broda) koji je pristajao u Sutivanu, nakon što je nekoliko putnika izviknulo spomenutu uzrečicu, u tadašnjem novinskom tisku. Jednu od tih verzija koja će biti pretočena u spomenuto slikovnicu prilažemo u unutrašnjosti ove brošure. Da bi se razumjelo zašto je ta ideja o postojanju mačke u kampanelu bilo toliko kontroverzna i izazivala tako emotivne reakcije domaćeg stanovništva, trebalo bi razumjeti specifični društveni život na otoku i određeni animozitet i suparnički duh koji je vladao između stanovnika pojedinih mjesta a naročito prema mjestima koja su se naglo razvijala u vodeća mjesta na otoku poput Supetra u administrativnom i Bola u turističkom smislu. Iako oslojeni jedni na druge u nevolji i složni oko ključnih potreba otoka u cjelini, sitne razmirice i čarke, podbadanja i ruganja bila su uobičajena i obično vezana za različita sportska natjecanja i tada česte plesove i proslave širom otoka.

Vremena i način života se mijenjaju a poboljšana prometna infrastruktura te veća fluktuacija stanovništva između raznih mjesta na otoku i na obali te društvena kultura življjenja i ophodjenja izglađila je stare razmirice a nekadašnji predmeti prijepona danas su često razlog smijeha i uspomena na nekadašnja vremena. Tako je i stivanska mačka, na neko vrijeme zaboravljena, 2001. godine, inicijativom Roko Zuanić Anakleta, postala je dio stivanske svakodnevice, pojavitivši se na zvoniku kao kamera skulptura. U početku neprimjetno, a danas sve izraženije, vezala je svoje postojanje za identitet ovoga mesta kojem i pripada.

Sutivan's "Belltower Cat" has come a long way from its former animosity to its current acceptance as one of the most unique symbols of this small town, side by side with the Kavanjin mansion and the message "OSTIVM NON HOSTIVM", the remains of an early Christian basilica near the Church of St. Ivan, catacombs at the cemetery and procession of St. Roko. No less important than the ancient shipwreck with the burden of the sarcophagus, or the globally important geological find on Likva. She stands side by side with Sutivan historical figures such as writer and nobleman Jerolim Kavanjin, philosopher Ivan Illich, historian Andre Jutronic, doctor and poet Antonio Rendic Ivanovic and many others. Written about her by many famous Brac poets and writers, it also became the subject of graduate work, a children book is under construction that will see the light of day in 2020, alongside the installation of the first bronze sculpture on the Sutivan waterfront "Girl with a Cat," by academic sculptor Ante Strinic. How did this happen?

This one, we may call it the "modern legend" of the 1930s, as all true legends have many different interpretations, but some important facts are common to all: Sutivan became known as the town that has a cat in the bell tower, the calling "*You have a cat into the bell tower!*" in various forms was used as an insult and the inhabitants of Sutivan were very offended by it. A historical event of the stoning of a passenger ship landing in Sutivan harbour was also recorded after several passengers shouted the phrase.

In order to understand why this idea of the existence of a cat in a bell tower was so controversial and provoked such emotional reactions of the native population, one should understand the specific social life on the island and the certain animosity and rival spirit that prevailed among the inhabitants of particular towns, especially the towns that have developed rapidly into leading places on the island such as Supetar in administrative way and Bol in tourism. Although relying on one another in distress and agreeing on the key needs of the island as a whole, petty squabbles and taunts, pranks and mockery were common and usually occurring during various sporting competitions and once frequent dances and celebrations throughout the island. Times and lifestyles are changing, and improved transport infrastructure and greater population fluctuation between island and coast locations, and a different culture of living and behaving has starved old wrangling, and former quarrels today are often the cause of laughter and reminiscence of past times. Thus, the Sutivan cat, forgotten for a while, in 2001, with the initiative of Roko Zuanić Anakleto, became part of the Sutivan everyday life, appearing on the bell tower as a stone sculpture. At first, unnoticed, but increasingly pronounced today, it linked its existence to the identity of this place to which it belongs.

MAČKA U KAMPANELU ponos i predrasude

CAT IN THE BELL TOWER pride and prejudice

Hrvatska narodna knjižnica
ANTONIO RENDIĆ IVANOVIC
SUTIVAN, AD 2019.

SLIČICA IZ POMORSKE BITKE ISPOD FAMOZNOG KAMPANELA

Jo von tamo ne ču doć,
Jer jo tamo ne smin poć,
Ma nikad sve, dok son živ!
A sve je vaš narod krv:
Vaši vrozi i žbrikuni,
Mikulini kumpanjuni,
Ko će šnjima na kraj doć
Zoč ne mogu mirno proć?!
S broda viču: "Njao, njao!
Mac! Ono je!! Mjao, mjao!"
A jo, pod crikvon: "Jao! Jao!!
Bit će sada hihotanja,
Hvahvišćanja, smihatanja,
Triske, buke beštianja..."
Na vrh Mosta Zorzin skače,
Put vapora skalo gaće,
I plesko se po gu-u
-Slab ežempal divnjam, dici-
S broda vaši: "Mijau! Mijau!!"
S rive naši: "Vau! Vau!!"
I kad vaši jače: "Mijau!!!"
Tad i naši jače: "Vau!!!"
Naši grozno beštiamu
Zviždu, skriču, beču, laju.
Žene kunu i urliču,
Sa ponistrih roge miču.
Dižu pesti, gadno suju,
S balkunadih put vas piju.
Bože, pusta smihatanja,
Kletov, vike, beštianja...
Ma ko bi smi u vas poć?!
Ne bih već smi doma doć!

Don Mate Blašković, 1953.

Ante Strnić, 2019.

SUTIVANSKA MENAŽERIJA (dio)

Blizu "bisernog mora",
ne izvan njegova daha,
postoji neki otok
Pred nosom Mandrila i
Vlaha.
Na njemu crkva. Na
tornju, kažu, mačori
predu. Okolo selo. U selu
ljudi što ribe jedu.
Mnogo fosfora, valjda,

U mozgu ovih ljudi
čudna čudesna čini.
A, vjerujte, svi nisu ludi!
Pustite da Vas vodim.
Neka se zavjesa digne.
Gospodo, na svoja mesta!
Nek sjedne tko kamo
stigne. Vapor puzi, malo
skakuće, pa se guzi,
postaje vruće, u grlu steže,
guca, štuka, i ravno
kanjcima ručak puca.
Neki su uzeli kartu

Točno za Mačkovo Selo.
No ne bi bilo veselo
da ih se tamo iskrca.
I tako, radosna srca
pred nosom Mačkova Sela
okreće lada bijela
U divnom luku
u sljedeću luku.
Nek Mačkoseleci vuku
svoje uglaste bagalje
I nek se dure.
Malo bijelo
Mačkovo Selo

MiRo, oko 1970.

STIVANSKI KAMPANIL

I kraj šimotorija
prepoznajem mačku
brkove, rep, sitne oči, šapice
njezinu želju za zvijezdama
dok bila je još živa
i verala se u zvonik.
Dan što se gasi u bjelini kamena
bezmjeran je dan
s pogledom na porat i barke.
Moje selo svetkuje mačku,
lik iz otajne knjige svemira,
čisto vrijeme raskoši, krvna,
svija rep kampanila.

Dražen Katunarić, 2006.

PONOS

ima jedna mačka
kampanel se njome dici
srca je junačka
vjeruj mi na priči
sa visine gleda
u daljine plave
i neće da se preda
dok joj vijest ne dojave
da došao je dan
kad na miru može
da ponosno stoji van
bez srama ispod kože
i sretna sad je ta beštija
ta naša od kamena
i nema više ciničnoga smjaja
jer sad je vrijedna,
sad je od znamena.

Ljudi, znajte da je Stivan
misto malo i pitomo bračko
sada sretan i napokon miran
Volimo te, ti najlipša mačko!

Mali Ivo sa porta, 2019.

IVE GUSINICA I MĘSTAR MATE FISTA

Fista: Zdravi, štor Ive!
Gusinica: Ča je Mate?
Fista: Evo ništa. Pitam ja vas jema li ēa.
Gusinica: Reka' san ti sto puti, da
uvik jema.

Fista: A koja bi danas bila?
Gusinica: Danas ti je jedna iz Brača...
Fista: Ove su mi iz Brača deboto naj,
dražje, Koja je to?

Gusinica: Slušaj. Govori mi jedan prijatej, da je od nikidan putova ništo u Brač. Vaja da znaš da kad se gre vapron u Brač, da vapor najprije pristane u Sutivan, a poslin s ostalim bračaninom gre naprijed. Sidi ovi moj prijatej dol u poštu, a kad su došli u Sutivan, čuje goru niku viku. »Ča je« ovo — pita on, a tot mu govoru: »Ovo se rugadu stivanjanman da eno in maška u zvoniku!«

Fista: Asti!
Gusinica: I ovi moj prijatej izajde gor na kuvertu. »Ča ćeš ti vidit — govori on meni — svi oni drugi bračani ēa su na vaporu bili, vikali su: eno van maška u zvoniku, a oni dolni u odgovaraju, beštia madu, psuju, petaju u roge. I svašta in viču. Strašno se za to jidu, i svaki put kād dođe vapor, skupi se deboto cilio misto i dođu jidit i karat se s oniman ēa in iz vapora viču.

Fista: Ca su in je našli! — I oni se jidu?

Gusinica: Asti! Govori mi da pucaju od jida. Bože moj kako gre ovi svit!

Fista: Kako?
Gusinica: A, evo ovako, di jući iz eloga, škoja se rugadu s jednин miston na iston škoju, a da ti rečen pravo, ja mislim da se nebi jemali ča rugat. Jerbo je Sutivan deboto najlipje mesto na Braču. Ma ēu se ja o stvari informirat pa ēu ti znati kazat, kāko je do ovoga došlo.

Tekst Marka Uvodića Spiličanina iz dnevnika "Novo doba", br. 120, 24. 05. 1933.

Priča o mački u kampanelu

Ako pitate starije stanovnike okolnih bračkih mesta, pa čak i obližnjih otoka i priobalja po čemu je poseban Stivan na otoku Braču, većina će vam odgovoriti da Stivan ima "mašku u kampanel".

Uz to obično ide i dodatak: "Niti je hubotnica riba niti je bračanin čovik!" ali to čemo sada zanemariti i od toga zapamtiti samo hubotnicu koja je važna za našu priču o "maški" (mački).

Ali kakve veze ima mačka i hubotnica i kakve to sve veze ima sa Sutivanom i još sa stivanskim predivnim kampanelom? Evo ovako ide ta priča:

Lovio jedan čovjek ribu ali umjesto ribe izvukao iz mora hubotnicu. Ništa lošega u tome, hubotnica je nekima draža od ribe a bila je i našem ribaru pa se sretan vratio u porat i odnio ulov svojoj ženi u malu kamenu kuću blizu crkve da ga spremi kako to samo ona zna. Otišao je ribar do peškarije (ribarnice) da vidi kva su sriće bili drugi, a supruga poklopila hubotnicu u velikom loncu i pozurila se po kapulu do butige jer je taman ostala bez, a nema pravog šuga bez kapule, to svi znaju.

Kroz to vrijeme hubotnica, koja je pravi morski "specijalac" bez problema odmakne otežani poklopac sa lonca, iskrade se iz kuhinje i pravac more, jer hubotnica uvijek zna di je more bez obzira gdje se zatekne u svijetu. I tako već napolja spašena od sudbine dobrog ribarskog ručka klizne po kongulama niz kalu prema moru ali odmah zatim i stane jer joj put prepreči mačka! I to ne bilo kakva mačka nego prava "mačka od porta"! "Mačka od porta" je posebna vrsta mačke koja je stekla bogato iskustvo preživljavanja u najdinamičnijem dijelu mesta gdje jednu mačku može svašta zadesiti a pritom je i razvila veliku ljubav prema morskoj hrani koju bi često i ukrala iz tek donesenih ribarskih kašeta!

Uglavnom sa takvom mačkom nema šale a znala je to i naša hubotnica koja se prestravila i počela penjati na najbliži zid (jer hubotnice su odlični penjači) a to je upravo bio zid našeg vitkog kampanela. Mačku je zatekla hubotničina reakcija i pobojala se da će izgubiti nenadani pljen ali budući da su mačke posebno pametna stvorena kad brinu o svom obroku, naša mačka šmugne kroz vrata od zvonika, prestraši pritom župnika u sakristiji i krne uskim drvenim skalama prema vrhu kampanela kako bi sačekala hubotnicu u zasjedi. Stigavši na razinu na kojoj su velika zvana proviri (već vrlo gladna) kroz kamenu ogradu ali shvati da ne zna sa koje će strane hubotnica naići pa skoči na ogradu i krene u krug oko zvonika kako bi je na vrijeme spazila.

Slučaj je htio da je upravo u tom trenutku u stivanski porat pristajao "vapor" (brod koji više nije parobrod ali ga naši ljudi i dalje tako zovu) koji je držao prugu Split-Sutivan-Milna. Nekoliko ljudi koji su se divili pogledu na stivanski kampanel ugledaše mačku kako trči po ogradi oko zvona i naviruje se preko ruba sve brže i brže pa je uskoro cijeli brod gledao neobičan prizor i onda je netko (u blago podrugljivom tonu) povikao: "Stivanjani! Eno vam maška u kampanel!"

A što je bilo sa hubotnicom, pitate se? Pa ona je vjerojatno,

pametna kakva je, shvatila da je na vrhu zvonika čeka zla koba pa se

na vrijeme okrenula i spustila kalom do mora. Proživjela je dug i

ispunjeno podmorski život, izrodila mnogo mlađih hubotničica

koje i danas plivaju i zavlaze se u rupe na dnu čistog mora koje

okružuje naš otok. Možda se jednog dana netko sjeti pa i njoj

postavi kameni spomenik, jer da nije bilo nje, ne bi bilo ni

stivanske mačke u kampanelu!

Franjo Mlinac, 2019.

Kako Stivanjani koji su stigli brodom i oni koji su ih čekali na mostu nisu ni sami znali što ta mačka radi u kampanelu ostali su blago zatečeni što je dodatno razveselilo ostatak putnika koji su nastavili izvikivati smijući se: "Maška u kampanel!". Hahahaha! Stivanjani, eno vam maška u kampanel!"

Na to su se i neki Stivanjani nasmijali, neki ostali začudeni, neki se možda malo i naljutili jer što je tu tako smiješno, a brod je pustio "cimu" i otišao prema Milni. I sve je moglo završiti na tome. Ali nije.

Sudbina je odredila da je i sljedećeg dana, baš kad je brod pustio "cimu" i odvojio se od mosta, opet netko povikao: "Stivanjani! Eno vam maška u kampanel!" Ali mačke tog dana u kampanelu nije bilo. A putnici su se i dalje smijali. A Stivanjani su se malo više naljutili jer kakvog smisla ima to opet spominjati kad mačka više ne trči po zvoniku?

I tako se dan po dan sa jedne strane stvaralo sve više smijeha a s druge sve više ljutnje jer uvijek bi netko iz čista mira izviknuo već omraženi povik i stvorile su se napetosti koje su kulminirale (povjesno zabilježenim) kamenovanjem nedužnog "vapora" kojem su na odlasku iz Stivana razbijena stakla na salonu sa strane mosta a kažu neki i pokoja putnička glava. Taj čin je zgrozio javnost pa je i poznati novinar Miljenko Smoje pozvao putem tiska Stivanjane i ostale sudionike tog nemilog dogadaja da smire strasti i ne ponašaju se kao galebovi koji se svadaju oko još neulovljene ribe.

Prolazile su godine i godine i strasti su se smirile sa tek ponekim proplamsajem tu i tamo i skoro da je taj slučaj sa "maškom u kampanelu" pao u zaborav. A onda se tih i neprimjetno, ima tome i dvadesetak godina (sada smo u 2019.) u stivanskom kampanelu opet pojavila mačka!

Ovog puta nije to bila živa mačka već kamera, bijela i smrena, pogleda usmjerenog na stivansku rivu i krovove. Teško za povjerovati, ali još i tada mačkino ukazanje probudio je različite osjećaje u srcima Stivanjana. Dok su neki dočekali sa simpatijom i veseljem kod nekih je probudila uspomene na dugogodišnja izrugivanja i omraženi povik od kojeg bi njihovim očevima i nonotima navrila krv u sljepoočke.

Mačka je shvatila da još nije pravo vrijeme za njenou ukazanje pa se opet povukla kako ne bi raspirlala stare strasti i pričekala do prije koju godinu da bi se opet uspela na zvonik. I do danas je u njemu. Bijela, tiba i smrena, postala je napokon prihvaćena od svog mjesto i nije više predmet ruganja i ismijavanja nego je čak probudila ponos u srcima današnjih Stivanjana. Jer samo jedno mjesto na svitu ima "mašku u kampanel"

A što je bilo sa hubotnicom, pitate se? Pa ona je vjerojatno, pametna kakva je, shvatila da je na vrhu zvonika čeka zla koba pa se na vrijeme okrenula i spustila kalom do mora. Proživjela je dug i ispunjen podmorski život, izrodila mnogo mlađih hubotničica koje i danas plivaju i zavlaze se u rupe na dnu čistog mora koje okružuje naš otok. Možda se jednog dana netko sjeti pa i njoj postavi kameni spomenik, jer da nije bilo nje, ne bi bilo ni stivanske mačke u kampanelu!

Mnogi Stivanjani držali kao u ruci, da im putnici s parobroda, većimom služavke, neće više parati surovim deranjem "eno vam maška u kampanelu". Prevarili su u računima. Neslana pjesma ne prestala. Kako nastalo ovo ruganje? Iz Postira amo često dolazio neki čovo. Koga njegovi mještani provali "Makara". Stivanjani nadjeli mu nadimak "maškara". Njega to žuljalo. Da se osveti Stivanjanima stao govoriti: "eno vam maška u kampanelu". Stivanjani mjesto, da se smiju oni se ljutili. Ma još kako! Da skoče iz kože! Oni su govorili Mirčanjanima, da im je maška u zvoniku. Time hotili im reći, da su im zvona kukavna, slaba, da mjuauči kao mačka. Stivanjanima uzavrilo kao u kotlu na podrugivanje spomenuto, jer osvijedočeni, da njihova zvona bruje kao malo koja druga na otoku. Pa to drži ti njih. Svikao glas po Braču i dalje, da se oni žeste na dobacivanje "eno vam maška u kampanelu", onda urodila ta rugalica. Ne bilo parobroda na prolasku, da ne bi se čula ta dreka, kad bi parobrodi odmakao. A i Stivanjani, navlaš ženskadija s kraja, ne bi im ostali dužni. Na ono surovo raskokodakanje vraćali bi im na debele kamate. Ne bi manjkalo rječetina pogrdnih. Na Ružaricu (1.10.1933.) učenici realne gimnazije iz Splita sa don Dragim Bosiljevcem bili na ekskurziji. Na povratku s parobroda dovukivali "eno vam maška u kampanelu". Mnogi se čudili tom nekulturnom ponašanju, a neki iz malog mostića vratili im šilo za ognjišlo. Bacali se kamenjem na neduhovite podrugače. Više stakala na parobrodu "Sušaku" bilo razbijeno. Jesu li se tada mladi "gospari" zacrvenili kao bosanska jabuka? Spomenuta rugalica nije izmakla Marku Uvodiću, koji u dva navratka u "Novo dobu" iste se dotakao.

Iz ljetopisa don Tome Ivanovića, stivanskog župnika, 1933.